

Тематика усноісторичних розвідок у бібліотечному краєзнавстві області (за матеріалами дослідження)

Т.М. Марченко
Т.П. Кристофорова

У статті подано результати дослідження, проведені науково-методичним відділом Вінницької ОУНБ ім. К.А.Тімірязєва.

Ключові слова: усноісторичні дослідження, краєзнавство, бібліотеки, неопубліковані матеріали, райони Вінницької області

Сьогодні з'являються нові обставини, що пробуджують інтерес до вивчення історії свого рідного краю, його побуту, звичаїв, традицій. Кожна територіальна громада пишається і дорожить тією культурною спадщиною та цінностями, що дістались від предків. Саме це породжує небувалий сплеск краєзнавчої діяльності, бажання кожної людини дізнатися все більше і більше про свій родовід, історію малої Батьківщини.

Одним із таких дієвих напрямів глибшого пізнання історії рідного краю є усна історія. Науковці по-різному формують це поняття. Але, напевно, найбільш точно цей термін визначають як ділянку досліджень і метод збирання, зберігання й інтерпретації голосів та спогадів людей, груп та учасників подій минулого. Записані усні свідчення очевидців, учасників певних подій сприяють розширенню джерельної бази пізнання історії як країни так і окремих територій. Подібна інформація надається людьми у вигляді спогадів про події, свідками яких вони стали, розповідей про історичне минуле, цитування усної народної творчості (переказів, легенд) тощо. Зібрані таким чином матеріали мають таку ж історичну цінність, як і архівні документи і є повноцінними джерелами для написання наукових праць.

Безумовно, усна історія є складовою бібліотечного краєзнавства. Важлива роль тут належить сільським бібліотекарям, адже саме вони постійно здійснюють різні усноісторичні розвідки. Матеріали, які зберігаються у бібліотеках зазвичай є безцінними, але часто ми не розуміємо їхньої вартості. Саме тому, у 2012 році виникла ідея щодо вивчення складу краєзнавчих фондів у бібліотеках області. Це дослідження показало, що у книгозбірнях, крім традиційних документів, зберігається багато матеріалів зібраних методом усної історії. Таким чином, ніби «напросилось», наступне дослідження «Усна історія як складова краєзнавчої діяльності публічних бібліотек Вінниччини».

Дослідницька робота науково-методичного відділу ВОУНБ ім. К.А. Тімірязєва була продовжена вже у напрямку вивчення різноманітності тематик усноісторичних розвідок, що здійснюють бібліотекарі і передбачала створення своєрідної інформаційної карти, яка мала б їх відобразити. Окрім того, ми прагнули активізувати роботу бібліотекарів щодо збору краєзнавчої

інформації методом усної історії, систематизувати її та сприяти поповненню фондів бібліотек неопублікованими краєзнавчими документами.

Для проведення дослідження та групування матеріалів були розроблені таблиці за тематикою усноісторичних розвідок, в яких також потрібно було вказувати носії інформації та їхній об'єм. Узагальнення тем здійснювалося у процентному відношенні від загальної кількості адміністративних одиниць в межах району.

Аналіз дослідження показав, що найширше представлена тема з історії сільських населених пунктів, яка включає спогади про окремі періоди життя села, його будні та свята. По районах відсотки з даної теми різні. Так наприклад, у Гайсинському районі історія сіл представлена на 62 % від загальної кількості населених пунктів; у Теплицькому – 58 %; у Тульчинському – 61 %; у Чечельницькому – 82 %; у Шаргородському – 85 %.

Повніше розкривають історичний розвиток села матеріали про релігійні, освітні, медичні установи, заклади культури, сільськогосподарські та інші підприємства, що діють на території району. Невід'ємним краєзнавчим джерелом є вивчення походження назв населених пунктів, окремих кутків і вулиць села. Такі матеріали представлені у Вінницькому та Шаргородському районах. Унікальними є матеріали про місцеві діалекти у Жмеринському та Крижопільському районах.

Особлива роль належить усній історії у **вивченні** таких трагічних сторінок історії нашої країни як голодомор, репресії та Друга світова війна. Останнім часом вивчення цих тем відбувається більш системно та широко. Не є виключенням і наша область. Узагальнення матеріалів дослідження показало, що у Бершадському районі тема голодомору представлена на 87 % від загальної кількості населених пунктів; у Гайсинському – на 53 % тема голодомору, а тема Великої Вітчизняної війни – 30 %; у Жмеринському районі – голодомор – 30 %, Велика Вітчизняна війна – 26 %; у Калинівському районі – голодомор – 39 %, Велика Вітчизняна війна – 27 %; у Крижопільському районі – голодомор – 44 %, Велика Вітчизняна війна – 47 %; у Оратівському районі – голодомор – 31 %; у Тростянецькому районі – голодомор – 41 %; у Тульчинському районі – голодомор – 67 %, Велика Вітчизняна війна – 75 %; у Хмільницькому районі – Велика Вітчизняна війна – 92 %; у Чернівецькому районі – голодомор – 52 %. В інших районах цей показник коливається від 2 до 15 відсотків.

Робота в цьому напрямку проводиться постійно, тому можна стверджувати, що кількість матеріалів з часом збільшиться. На сьогоднішній день ці матеріали стали підґрунтям для створення друкованих видань у Бершадському, Мурованокуріловецькому, Тульчинському, Тиврівському районах.

Свого часу бібліотекарі активно працювали над збором спогадів воїнів-інтернаціоналістів про участь у військових конфліктах, зокрема в Афганістані. Такі матеріали зберігаються у Гайсинському, Калинівському, Крижопільському, Липовецькому, Піщанському, Тростянецькому районах.

Трагічні спогади ліквідаторів Чорнобильської аварії представлені у Гайсинському, Липовецькому, Літинському, Немирівському, Піщанському районах.

Для всіх районів традиційним є збір біографічних даних про своїх видатних діячів. У багатьох районах на основі цих матеріалів написані біографічні повісті (Бершадський район), укладені бібліографічні списки, буклети (Тульчинський район), також вони стали складовою різних загальноісторичних праць (Тульчинський, Мурованокуриловецький райони).

Метод усної історії бібліотекарі використовують також і для відображення історії бібліотеки. На 100 % цей сегмент представлений лише у Крижопільському (25 сільських бібліотек.), Тульчинському (32 сільських бібліотеки) та Шаргородському (37 сільських бібліотек) районах.

На сьогоднішній день зібрали і мають свою історію понад 50 % бібліотек у Бершадському районі (39 сільських бібліотек) – 82 %, Калинівському районі (34 сільських бібліотек) – 82 %, Козятинському районі (36 сільських бібліотек) – 95 %, Оратівському районі (30 сільських бібліотек) – 80 %, Погребищенському районі (40 сільських бібліотек) – 95 %, Теплицькому районі (28 сільських бібліотек) – 86 %, Тиврівському районі (25 сільських бібліотек) – 80 %, Томашпільському районі (26 сільських бібліотек) – 73,1 %.

Неповторними є матеріали фольклорно-етнографічної спадщини. Саме цей напрямок вирізняється найбільшим різнобарв'ям тематик. Крім популярних звичаїв та обрядів представлено давні легенди (Барський, Гайсинський, Іллінецький, Калинівський, Козятинський, Крижопільський, Могилів-Подільський, Мурованокуриловецький, Немирівський, Оратівський, Теплицький, Томашпільський, Тростянецький, Тульчинський, Чернівецький райони), бувальщини (Калинівський, Тростянецький райони), навіть переказуються віщі сни (Калинівський район).

Поряд зі збором матеріалів про вже звичні ремесла та промисли виділяються оригінальні, такі як: виготовлення діжок та возів – Оратівський район; домоткані рушники – Чечельницький район.

Розмаїття усноісторичних розвідок ми відобразили у процентному відношенні на фоні районів та показали на карті Вінницької області.

Можливо це не всі теми, які ми змогли охопити нашим дослідженням, але робота

розпочата і буде продовжуватися. Ось і теми сьогоднішня, які бібліотекарі не залишать без уваги – події на майдані та участь вінничан в АТО.

І наостанок, варто відмітити, що наше дослідження є унікальним. Воно надало можливість систематизувати тематику усноісторичних розвідок бібліотек області та створити інтерактивну інформаційну карту, розширити коло активних учасників Конференції за рахунок бібліотекарів Вінниччини.